

Березовський А. А.

*Міжнародний гуманітарний університет,
директор інституту національного та міжнародного права, кандидат
юридичних наук, доцент*

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ВПЛИВУ НА ЗЛОЧИННІСТЬ В ДОКТРИНІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

1. Дослідження кримінально-правового впливу, особливостей його трансформації та ефективності у сучасних правових реаліях, його структурних, функціональних та інших характеристик є одним з найглибших та актуальніших завдань кримінально-правової теорії та кримінології. Незважаючи на те, що у наш час поняття «кримінально-правовий вплив» є одним із найбільш вживаних та розповсюджених, спостерігається брак методологічного інструментарію, який допоміг би по-новому розкрити усі грані та аспекти цього феномену, усвідомити ті його системні характеристики, в яких виражено соціальну ефективність сучасного кримінального права.

2. Кримінально-правовий вплив є частиною системи більш високого порядку – дії кримінального права. Можливість дії кримінального права зумовлюється специфікою його функцій.

Найбільш яскраво функціональне призначення кримінального права виражене у спеціальній юридичній функції охорони та захисту, яка безпосередньо пов'язана з регулятивною функцією. Насамперед, охоронна функція кримінального права не може здійснюватися інакше, аніж за допомогою кримінально-правового регулювання відповідних соціальних відносин. Таким чином, констатація такого ключового призначення кримінального права як охорона певних соціально значущих цінностей веде до визнання глибинного зв'язку двох його функцій: охоронної та регулятивної, які, будучи необхідними для реалізації вказаного соціального призначення, є тісно взаємопов'язаними і не можуть реалізовуватися одна без іншої.

3. Серед принципів, які характеризують дію кримінального права, в науковій літературі виділяють:

- 1) принцип економії кримінальної репресії;
- 2) принцип справедливості;
- 3) принцип соціальної доцільності;
- 4) принцип просторової та персональної однорідності.

4. Інтегративний підхід до розуміння кримінально-правового впливу дозволяє розкрити усю систему правового виміру тих явищ, які охоплюються поняттям «злочинне», а тому виходять як за межі кримінального законодавства, так і за межі кримінального права як такого, включаючи в

себе соціальні аспекти детермінації злочинності, політичні питання криміналізації, пеналізації та лібералізації впливу на злочинців та злочинність у цілому.

Принциповим та важливим компонентом кримінально-правового впливу є правозастосовна та пенальна практика, що характеризується власною системою принципів та методів. З позицій інтегративного підходу питання щодо властивостей та ознак кримінально-правового впливу набуває іншого забарвлення. Перш за все, слід виділити таку його ознаку як інтегральність, тобто цілісність в контексті існування, функціонування та реалізації усієї системи державного та правового впливу на злочинність як невід'ємний компонент суспільства. Система кримінально-правових заходів, кримінальної політики, кримінального законодавства, кримінально-правової правозастосовної та правоінтерпретаційної діяльності – усе це об'єднується єдиною метою та стратегічними засобами протидії злочинності.

5. Ключова характеристика кримінально-правового впливу – його ціннісно-нормативний характер, який виражається у поєднанні нормативних та позанормативних компонентів впливу на злочинність. Взаємодоповнюваність та взаємозумовленість норм та цінностей, які існують у правовій сфері, поширюючи свій вплив на кримінально-правову сферу, виражена в соціальному сприйнятті інститутів, пов'язаних зі злочинністю (кримінальна відповідальність, кримінальне покарання тощо), що дозволяє визначати кримінально-правовий вплив як інтегративний (цілісний) аспект дії права, що виражається в формуванні та реалізації правових норм, принципів та цінностей у кримінально-правовій сфері.

7. Механізм кримінально-правового впливу – це функціональна система, в якій за допомогою нормативних та позанормативних засобів здійснюється об'єктивація критеріїв та форм злочинної поведінки, а також реалізується регулятивний і ціннісно-інформаційний вплив на суспільні відносини та правосвідомість людей з метою попередження, запобігання та протидії злочинності.

8. В науковій літературі представлена позиція, що об'єктом кримінально-правового впливу виступає не окрема особистість і навіть не її правовий статус, а широке коло людей, соціальні групи та навіть суспільство у цілому. У цьому сенсі кримінально-правовий вплив розглядається в опосередкованому контексті: факт кримінального засудження винної особи справляє потужний вплив на її близьких, а через них – на весь соціум. Розгляд злочинності як об'єкту кримінально-правового впливу виявляє себе в сучасних кримінологічних та кримінально-правових дослідженнях. Злочинність як система, а не окремі злочинці, представлена як феномен, на протидію якій націлено механізм кримінально-правового впливу.